

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2007

Kresťanstvo ako evolučná stratégia a uctievači naivného rozumu

(Pohľad na morálku, tradíciu i kultúrnu vojnu cez optiku spontánneho poriadku a myšlienkových východísk A. Smitha, E. Burka, G. K. Chestertona, B. Leoniho a F. A. von Hayeka)

Téma:

**Význam myšlienok predstaviteľa klasickej liberálnej ekonómie pre Slovensko
v roku 2007**

V kultúrno-etických témach ako sú napríklad potraty, registrované partnerstvá, sexuálna výchova na školách, či „rodová rovnosť“ často stoja kresťanskí konzervatívci proti sociálnym liberálom, ktorí si nárokuje patent na rozum, modernosť, pokrokovosť a vedeckú pravdu. No skutočnosť môže byť nielen iná, ale presne opačná.

Ideológia verzus pravda

Ten rozdiel sa dá dobre demonštrovať na spore medzi Katolíckou cirkvou a Spoločnosťou pre plánované rodičovstvo okolo vyučovania Sexuálnej výchovy na školách. Aby bolo jasné, tento článok nechce primárne riešiť problematiku Sexuálnej výchovy. Len chce túto kauzu využiť na demonštráciu určitých postrehov.

Keď si čitateľ pozrel internetové diskusie k prestrelke ohľadne tejto témy, našiel tam jednu neustále sa opakujúcu schému. Predstavitelia Katolíckej cirkvi boli podľa väčšiny prispievateľov ideológmi, čo slepo nástojili na „prekonaných stredovekých dogmách“. Vraj ako kňazi nemajú právo vyjadrovať sa k sexuálnemu životu alebo problémom v milostných vzťahoch, lebo kvôli celibátu o ňom nič nevedia.

Naopak, Spoločnosť pre plánované rodičovstvo bola prispievateľmi vnímaná a priori ako „objektívna, ideologicky nezaťažená“ organizácia, ktorá chce žiakom sprostredkovať len „nezaujaté vedecké fakty“ o ľudskej sexualite.

Táto schéma je dosť ľahko spochybniteľná! V prvom rade, SPR na verejnosti reprezentujú ľudia, ktorí majú svoju serióznú ideologickú agendu a ťažko sa môžu vydávať za objektívnych alebo ideologicky nezaťažených. Samozrejme, mať ideológiu je legitímne, len by verejnosť nemala podliehať dojmu, že prístup Pietruchovej a spol. je akýsi nezúčastnený a vedecký.

Na obranu Cirkvi sa dá namietať niekoľko vecí. Katolícki kňazi často poskytujú veriacim párom akési manželské poradenstvo. Táto skutočnosť, spolu so záväzkom celibátu im dáva do istej miery nadhľad, skúsenosti a informácie, ktoré ich plne kvalifikujú vyjadrovať sa k tejto agende zo svojich hodnotových východísk. Koniec koncov, túto záležitosť predložila verejnosti SPR, nie Katolícka cirkev, ktorá iba reagovala.

Ďalšia vec je charakter Sexuálnej výchovy podľa SPR. Už slovo „výchova“ v názve predmetu napovedá, že podávané informácie nebudú len o holých faktoch a štatistikách, ale aj o hodnotových stanoviskách, ktoré by mali študenti a žiaci nasledovať. Ľudia, ktorí v kultúrno-etických otázkach zastávajú voľnomyšlienárske stanoviská často sami seba považujú za otvorených, osvietených, racionálnych a ideologicky nezaťažených.

Uctievači naivného rozumu

Lenže takéto poňatie je smiešne. Ak niekto verí, že jeho vlastný úsudok je jediný oprávnený a schopný vytvárať a zaujímať ad hoc hodnotové stanoviská, nezávislé od hodnotových stanovísk náboženstiev, ideológií, názorov svojich rodičov a kadekoho iného, tak stále ide o vieru. Niektorí filozofi takúto neotrasiteľnú vieru vo vlastný arbitrárny rozum nazývajú aj „osudovou domýšľavosťou“ alebo „naivným racionalizmom“.¹

¹ Hayek, F. A.; Osudná domýšľivosť; Sociologické nakladateľství; Praha 1995.

Takýto človek je často obeťou prvkov konštruktivistických ideológií a prístupov ako je kultúrny marxizmus, pozitivizmus, hodnotový relativizmus, či sociálny liberalizmus. Nikoho myseľ nie je tabula rasa. Nikoho mozog sa nevznáša nad spoločnosťou ako nezúčastnený a plne objektívny pozorovateľ.

Priemerný jedinec ani nemusí vedieť akým spôsobom tieto hodnotové východiská do spôsobu jeho myslenia prenikli. Pritom nemusel prečítať žiadnu filozofickú knihu a nemusí si byť ani vedomí pôvodu a konečných dôsledkov hodnôt, ktoré vyznáva. Takýto spoločenský voľnomyšlienkar sa považuje za ideologicky nezaťaženého a s opovrhnutím hľadá na „katolícke ovce“, čo sa nechajú viesť 2000 rokov starými „poučkami“. Pritom tento voľnomyšlienkar si sám ani nemusí byť vedomí, ktorým mŕtvym filozofom a intelektuálnym bláznom jeho myseľ otročí.

Čiže našu úvahu by sme mohli ukončiť konštatovaním, že ideologicky predpojatá Cirkev a konzervatívna časť verejnosti je v kultúrno-etických otázkach v hodnotovom spore s rovnako ideologicky predpojatou liberálnou časťou verejnosti. Inými slovami, toto zamyslenie by sa dalo ukončiť záverom, že obe strany sporu sú v rovine „ideológia verzus pravda“ rovnako ideologicky zaťažené.

Lenže ja si dovoľm kacírsky tvrdiť, že kresťansko-konzervatívna strana tohto sporu je ďaleko menej ideologická a zároveň má bližšie k pravde o spoločnosti i ľudskej prirodzenosti ako tá ľavicovo-liberálna. A človek vonkoncom nemusí byť veriaci, aby k takémuto záveru prišiel. K náboženstvám sa v morálno-normatívnej rovine dá pristupovať ako ku skupinovým evolučným stratégiám.

Tu treba poznamenať, že reč je o kultúrnej evolúcií, nie o biologickej evolúcií. Inými slovami, nie je tu myslený skupinový výber podľa biologických vlastností, ale podľa pravidiel (zvykov, tradícií, predsudkov, morálnych prikázaní, zákonov), ktorými sa to ktoré spoločenstvo riadi. Takéto poňatie nie je rasistické, pretože pre normatívny systém sa môžeme slobodne rozhodnúť, avšak pre biologické vlastnosti sa rozhodnúť nemôžeme.

Tradície ako nosiče informácií

Ľudia, ktorí nenávidia kresťanstvo a zvlášť Cirkev sa často vysmieávajú zo „starodávnych morálnych dogiem“, ktorými sa veriaci riadia. Lenže málokto sa zamýšľa, prečo tie starodávne dogmy prežili tak dlho. Teoretici kultúrnej evolúcie normatívnych systémov nato majú jasnú odpoveď: lebo sa dlhodobo osvedčili.

Tradícia je pre spontánnu poriadok morálky tým istým, čím sú trhové ceny pre spontánnu poriadok trhu. Ceny v sebe spracúvajú roztrúsené informácie o vzácnosti a o preferenciách miliónov anonymných účastníkov trhu. Informácie, ktoré by už z princípu nedokázala obsiahnuť žiadna centrálna plánovacia autorita. Tradícia v sebe spracúva informácie o žiaducich (alebo nežiaducich) morálnych konaniach miliónov ľudí naprieč generáciami, ktorí sa medzi sebou nepoznali, no sú vo vzájomnom styku práve prostredníctvom nej. Podobne ako informácie, obsiahnuté v trhových cenách, ani informácie obsiahnuté v tradíciách nie sú vo svojej komplexnosti plne prístupné arbitrárnemu ľudskému rozumu.²

² Ide o myšlienku, ktorú formuloval Edmund Burke vo svojom diele Úvahy o revolúcií vo Francúzsku (1790) a ktorú ďalej rozvíja Hayek naprieč svojim dielom od článku The Use of Knowledge in Society (1945), cez The Sensory Order (1952), až po Osudovú domýšľavosť (1988). Na toto spojenie výslovne poukazuje napr. Edward Feser v článku Hayek and Fusionism (<http://www.tcsdaily.com/article.aspx?id=021307B>).

Náboženské prikázania, ktoré hlásajú cirkvi, nie sú arbitrárne zvolené. Nevznikli tak, žeby si ich niekto vycucal z dlhej chvíle z prsta. Vyprofilovali sa v normatívnej selekcii kultúrnej evolúcie, ktorá trvala tisícročia. Tie prikázania sú užitočné v dvoch rovinách. 1.) Spoločenstvám, ktoré sa nimi riadili, zabezpečili rast, vnútornú súdržnosť a dokonca i materiálnu prosperitu. 2.) Jednotlivcom, ktorí boli ochotní sa nimi riadiť, pomohli v živote minimalizovať niečo, čo by sme mohli označiť ako emocionálne transakčné náklady.

Arbitrárný rozum nemusí na prvýkrát chápať, prečo je to alebo ono prikázanie dobré. Mladý človek napríklad nemusí ex ante chápať, prečo sa nemá dotýkať pomysleného „ohňa“. Význam zákazu pochopí až ex post, keď sa popáli. Veľa starých ľudí sa s vidinou blížiacej smrti obracia do lona Cirkvi, aj keď sa s ňou kedysi rozišli. Môže za tým byť akási snaha poistiť si to u Najvyššieho, lebo „čo ak predsa“. Ale nie je tiež vylúčené, že umierajúci človek si bilancujúc svoj život uvedomí, že tie prikázania majú svoju skrytú múdrosť a možno by viedol lepší život, keby sa nimi riadil častejšie.

A tu sa dostávame k rozdielu náboženstiev oproti racionalistickým ideológiám. Oba tieto fenomény poskytujú svojim nasledovníkom komplexný výklad sveta. Takpovediac, dávajú zmysel a účel inak chaotickému a nezmyselnému vesmíru. A ako bolo načrtnuté vyššie, prvky oboch zásadne ovplyvňujú aj ľudí, ktorí by odprisahali, že sa riadia len čistým, arbitrárnym rozumom...

Každopádne, v jednej podstatnej veci sa ideológie a náboženstvá odlišujú. Ideológie sú vnútorne logické, racionalistické systémy. Vyplul ich na papier často jediný človek – vzdelaný intelektuál s nadpriemerne vyvinutou pýchou na schopnosti vlastného rozumu. Alebo nanajvýš úzka skupina intelektuálov a to v priebehu jednej epochy.

Keďže ideológie (a sem rátam aj v súčasnosti tak rozšírený ľavicový liberalizmus) pôsobia logicky a vnútorne nerozporne, oslovujú racionálnych ľudí – často osoby, u ktorých ľavá hemisféra dominuje nad tou pravou – intuitívnou. Ich nasledovníci si myslia, že sú úžasne moderní a progresívni a to najmä preto, že väčšina ideológií je produktom len posledných storočí a desaťročí – rozhodne sú novšie ako náboženstvá. Avšak napriek svojej modernosti, väčšina ideológií ponúka len intelektuálne prepraté omyly minulosti, ktoré sa v priebehu kultúrnej evolúcie už sto krát ukázali ako slepá ulička pre spoločnosť i jednotlivcov.³ Čo zase viedlo k opakovanému vykázaniu predpokladov týchto slepých uličiek do ríše morálnych zákazov.

Zákon nezamýšľaných dôsledkov ako problém ideológií

Ideológie majú vážny problém. Spoločenská realita i ľudská prirodzenosť sú často omnoho komplexnejšie, než si je geniálna myseľ konštruktivistického intelektuála ochotná priznať. Najmä zákon nezamýšľaných dôsledkov je veľmi obtiažne vtesnať do vnútorne nerozporných, logických konštrukcií o spoločnosti. Vnútorná logika postosvieteneckých ideológií často ráta

³ Kľúčové myšlienky totalitných ideológií 20. storočia a tzv. zástupných ideológií 21. storočia (ktoré sú vymenované v Kréde Pravého Spektra) sa v rôznych formách vracajú od samotných počiatkov civilizácie a vždy sa ukazujú ako neúspešné: stavba babylonskej veže, tancovanie okolo zlatého teľaťa, Achnatonov pokus inštalovať kult boha Atona, stredoveké kresťanské herézy, niektoré reformačné hnutia (napríklad táboriti, adamiti alebo nasledovníci Tomáša Munzera), francúzski jakobíni, atď. Od týchto príkladov sa dá odvíjať hľadanie spoločnej platformy medzi Voegelinovými pojmami „gnóza“ a „imanentizácia eschatonu“ na jednej strane a hayekovskou „ozvenou atavizmu“ z čias spoločenských lovcov a zberačov.

len s predvídateľnými následkami reforiem spoločnosti a reforiem jednotlivca, po ktorých volá. Nezamyšľané dôsledky však ignoruje.

A práve v tomto majú náboženstvá navrch. Náboženstvá väčšinou nie sú racionálne tým povrchným spôsobom, po ktorom volajú logikalistickí žreci. Nie sú logické a vnútorne nerozporné. - Ťažko nájsť rozpornejšiu knihu ako je Biblia. - Nekomunikujú so svojimi nasledovníkmi odborným jazykom a v matematických rovniciach. Naopak, hovoria v symboloch a apelujú na intuitívnu stránku nášho rozumu. Proroci, rovnako ako poeti, používajú zdanlivo nelogické kombinácie slov, ktoré si však naša intuícia vie dekodovať a na hlbšej, možno viac emocionálnej ako racionálnej, skôr podvedomej ako vedomej úrovni, dávajú zmysel.

Ako už bolo napísané, pre racionalistického intelektuála je veľmi ťažké napchať zákon nezamyšľaných dôsledkov do úzkych koľají svojej ideológie. Pre náboženstvá, či ďalšie spontánne vyrastené normatívne systémy je to omnoho ľahšie. Morálno-vieroučný systém Katolíckej cirkvi, rímske súkromné právo alebo anglosaský common law majú jednu vec spoločnú. Vyprofilovali sa organicky a evolučne v stáročia prebiehajúcim procese pokusu a omylu. Rímske právo, skôr než bolo oficiálne kodifikované cisárom Justiniánom, bolo vlastne zbierkou právnych riešení praktických problémov, s ktorými boli konfrontované generácie rímskych právnych expertov. Cato starší raz zdôvodňoval, prečo je organicky vyrastené rímske právo lepšie ako legislatívou ad hoc menené právo gréckych štátov: „V Aténach, kde sa politický systém mnohokrát zmenil, bol celý rad ľudí ako Tézus, Drakón, Solón a Kliestenés, či mnohí ďalší... Naše zriadenie naopak nie je osobným výtvorom jediného človeka, ale mnohých ľudí. Nebolo založené v priebehu života jedného človeka, ale v priebehu celých storočí a generácií. Nikde na svete totiž neexistoval človek tak chytrý, aby dokázal predvídať všetko. A aj keby sme mu do hlavy sústredili myslenie všetkých ľudí, bolo by nemožné, aby sa o všetko postaral bez skúseností, prameniáciach z dlhodobej praxe.“⁴

Common law je podobný prípad, len tu úlohu artikulácie noriem nezohrávala jurisprudencia, ale porotné sudy a ich precedenčné rozsudky.⁵ Podobne je to s kresťanstvom. To čo dnes považujeme za učenie Katolíckej cirkvi vzniklo v štyritisíc rokoch trvajúcej kultúrnej evolúcií, ktorej súčasťou sú početní židovskí proroci, Ježiš Kristus, ale aj generácie kresťanských filozofov. Svojím spôsobom je Katolícka cirkev ultimátnou inštitúciou západnej civilizácie. Pretože do svojho obrazu človeka bola schopná zasadiť nielen svoje židovské dedičstvo, ale aj prvky rímskeho práva a gréckej filozofie.

Náboženstvo a právo

Ak dnes niekto Cirkvi vyčíta, že v niečom prekrúca napríklad Ježišovo učenie, priznáva tým vlastne životaschopnosť a prispôsobivosť kresťanstva. Pretože ak si človek prečíta Bibliu, nájde tam veľa vecí, ktoré sa nedajú dodržiavať doslovne. Všade tam, kde nejaký príkaz nie je kompatibilný s ľudskou a spoločenskou prirodzenosťou (a dovoľm si tvrdiť, že o ľudských bytostiach sa dá povedať niekoľko základných právd, ktoré budú platné vždy), tam dochádza k symbolickej reinterpretácii prikázania. – Tak aby sa nechápalo doslova, ale v prenesenom zmysle.

⁴ Leoni, B.; Právo a svoboda; Liberálny inštitut; Praha 2007, s. 64 a 153 (Autor cituje tieto slová podľa Cicero, De republica II. 1,2)

⁵ Benson, B; The Enterprise of Law: Justice Without the State; Pacific Research Institute for Public Policy, San Francisco 1990.

Ostatne, aj Ježiš je príkladom takejto reinterpretácie. Židovskí proroci (najmä Mojžiš svojím Desatorom) vytvorili veľmi životaschopné katallaktické pravidlá, vďaka ktorým si malý semitský národ vydobyl silné postavenie, no dôsledkom komplikovanosti a prešpekulovanosti tohto zákona bol judaizmus sotva atraktívny pre inovercov. Ježiš mohol svojím rímskym súčasníkom pripadať ako tuctový náboženský pošuk, akých pobebovali po Palestíne na prelome letopočtov desiatky. Napriek tomu sa on a nie ostatní stal zakladateľom najväčšieho svetového náboženstva. Prečo? Lebo jeho reforma judaizmu sa osvedčila. Povedal, že on neprišiel zákon zrušiť, ale naplniť. Namiesto všetkých tých komplikovaných židovských rituálov priniesol pomerne ľahko zrozumiteľný a príťažlivý koncept lásky k Bohu a blížnemu a ukázalo sa, že práve toto stredomorský svet, unavený vyprázdnenými polyteistickými božstvami, potreboval.

Takéto reformy alebo reinterpretácie sa v kresťanstve nedejú novelizáciami, ale skôr dodatkami, ktoré zvyknú preformulovať pôvodné ustanovenie do symbolickej podoby alebo ich zasadia do zmeneného kontextu. Veľmi podobne funguje zmena v systéme práva, založenom na precedentoch. Náročky som popri morálnej stránke kresťanstva spomenul práve rímske a anglosaské právo. Vo všetkých zmienených prípadoch ide o normatívne systémy.

Dominujúcou právnou doktrínou súčasnosti je právny pozitivizmus, v ktorom sa zákony menia ad hoc podľa ľubovôle zákonodarcov; a namiesto toho, aby zodpovedali ľudskej prirodzenosti a objektívnej štruktúre reality, sa obidvoje snažia pretvoriť podľa akéhosi ideálneho vzorca. Ľudia preto zabúdajú, že okrem práva existujú aj iné normatívne systémy. Zvyky, tradície, morálne pravidlá, bontón a tak ďalej.

Dobré právo a jeho všeobecne záväzné pravidlá správania sa, by mali byť v rovnováhe s týmito neformálnymi normatívnymi systémami. Naším záujmom by malo byť, aby čo najviac medziľudských vzťahov regulovali práve tie neformálne pravidlá. Ak sa toto jemné spoločenské pletivo zničí, bude všetko musieť byť regulované pozitívnym právom a to do najmenších detailov. Inými slovami, nahradenie alternatívnych normatívnych systémov pozitívnym právom je cesta k totalite, oproti ktorej sú aj komunizmus s fašizmom len slabým odvarom...

Táto odbočka k právu a pomenovanie paralel kresťanstva s rímskou jurisprudenciou a common law, mala len ukázať rozdiel medzi tromi evolučne vyrastenými, otvorenými systémami na jednej strane a uzavretými konštruktivistickými ideológiami (kam rátam aj moderný právny pozitivizmus) na strane druhej. Tento rozdiel symbolicky pomenoval G. K. Chesterton, keď napísal, že nie náhodou je symbolom kresťanstva kríž a symbolom racionalizmu do kruhu stočený had, zahryznutý do vlastného chvosta. Kým kríž je otvorený a môže sa zväčšovať v smere všetkých štyroch ramien bez toho, aby zmenil svoj tvar; stočený had môže nanajvýš pozerieť svoj vlastný chvost. Avšak pre Chestertona do kruhu stočený had nie je len symbolom ideologických konštruktov nekritického racionalizmu. Presne takýmto spôsobom fungujú aj utkvelé predstavy psychicky chorých pacientov, ktorí sú zajatí v ohrade vlastných utkvelých predstáv. Nielenže tieto utkvelé predstavy často do seba logicky zapadajú a dá sa podľa nich každá nevinná situácia vyložiť ako súčasť úkladného sprisahania okolia proti duševne chorému.⁶ Psychotik sa v nich navyše neustále točí ako v kruhu. Šialenstvo je nekonečné reťazenie príčin a následkov vnútri vzťahovačného vypočítavého mozgu. Toto je spoločný menovateľ psychóz a konštruktivistických racionalistických ideológií. Nie je náhoda, že to v krajinách, ktoré ovládli konštruktivistické ideológie, často vyzerá ako by ich

⁶ Chesterton; G. K.; Ortodoxie; Academia, Praha 2000; s. 14 až 24.

ovládli šialenci. A nie je náhoda, že aj západná civilizácia s postupujúcim zapieraním svojho intuitívneho dedičstva a nekritickým uctievaním arbitrárneho rozumu, začína takto pôsobiť.

Tmárstvo osvietencov

Zhrnuté a podčiarknuté, kresťanská morálna tradícia a jej predstavy o správnom živote viac reflektujú objektívnu štruktúru reality a ľudskú prirodzenosť, než akákoľvek moderná ideológia, založená na arbitrárnom rozume alebo arbitrárny rozum sám. Kultúrno-evolučný charakter kresťanstva, jeho dlhodobé trvanie a svetové rozšírenie, svedčí o jeho životaschopnosti voči konštruktivistickým ideológiám. Dlhodobým uplatňovaním skupinového výberu a systému „pokusov a omylov“ sa táto normatívna tradícia stala do veľkej miery odolná voči neželaným efektom zákona nezamýšľaných dôsledkov.

Postmoderní uctievači naivného rozumu dobre chápu, že náboženstvo môže za istých okolností prerásť do bigotnosti a fanatizmu a preto musí byť podopreté rozumom. Koniec koncov, v kresťanských kruhoch to chápal už Tomáš Akvinský a kritický rozum je tak neoddeliteľnou súčasťou katolíckej filozofie od 13. storočia. Čo zbožňovatelia naivného rozumu nechápu je, že racionalizmus má podobný sklon k deviáciám a preto musí byť podopretý transcendentne ukotvenou morálkou.⁷ Sociálni liberáli radi opakujú marxistickú mantru o tom, že najviac ľudí zomrelo v priebehu dejín kvôli náboženstvu. Omyl! Za posledných dvesto rokov od Francúzskej revolúcie zomrelo kvôli racionalistickým ideológiám, ktoré vylúčili Boha zo svojho streda viac ľudí, ako kvôli náboženstvu v priebehu celých dejín. Genocída pol milióna sedliakov vo Vendée, ktorú mali na svedomí osvietení francúzski revolucionári dramaticky predznamovala masové zločiny neskoršej, ešte „osvietenejšej“ epochy. Pre porovnanie, nenávidená španielska inkvizícia usmrtila za tristo rokov svojho fungovania podľa horných odhadov okolo 5 tisíc ľudí. To je sotva štvrtina z toho, čo zvládla gilotína na Námestí svornosti za jediný rok.

Arbitrárny rozum postmoderného človeka často nechápe zmysluplnosť toho ktorého náboženského prikázania. Proti mnohým sa dokonca búri, lebo si myslí, že by mohli zviazať jeho slobodu. Aj keď v skutočnosti zväzujú len jeho svojvôľu. To však neznamená, že to ktoré prikázanie nemá zmysel. Tá zmysluplnosť sa často prejaví až ex post, keď sa daným prikázaním prestaneme riadiť. Mnohé, na prvý pohľad nezmyselné cirkevné dogmy a rituáli sa v priebehu vekov vyprofilovali práve kvôli predchádzaniu nezamýšľaných dôsledkov na prvý pohľad logických a predvídateľných účelových konaní. Kresťanstvo (a ďalšie organicky vyrastené normatívne systémy) pripomína strom. Vidíme len jeho kmeň a košatú korunu, málokto si však uvedomuje, že to všetko by nemohlo existovať bez rozvetveného labyrintu koreňov, ktoré sa nachádzajú pod zemou, mimo oko pozorovateľa. Naproti tomu, arbitrárne ad hoc vytváraná morálka je ako palička, nedbalo zapichnutá do zeme – padne aj pod malým poryvom vetra.

Tu si čitateľ môže položiť otázku, že ak existuje objektívna ľudská prirodzenosť, prečo potom existuje toľko rozličných náboženstiev? Je to podobné ako s jazykom (ďalším spontánnym samoorganizovaným systémom).⁸ Aj keď sa v rozličných podmienkach vyvinuli mnohé rozdielne jazyky, viacerí jazykovedci hovoria o akejsi vrodenej univerzálnej gramatike, ktorá umožňuje transcendentiu ľudských mysli k objektívnej pravde, bez ohľadu na geografické

⁷ Ratzinger, J; Európa: Jej základy v súčasnosti a budúcnosti; Spolok Sv. Vojtecha, Trnava 2005; s. 89 až 90.

⁸ Smith, A; Teorie mravních citu; Liberální institut, Praha 2005; s. 363 (Úvahy týkajúci sa prvotného formování jazyku).

determinanty.⁹ Jazyk aj náboženské morálne pravidlá majú jednu vec spoločnú. Umožňujú ľuďstvu oslobodiť sa od zvieracieho kontextu, z ktorého vzišlo. A zase naopak. Rozklad jazyka (a následne myslenia, ktorého je jazyk nástrojom) a opustenie metafyzicky posvätených pravidiel, vedie práve k oslobodeniu toho živočíšneho v nás. Žiadne náboženstvo nereflektuje ľudskú prirodzenosť dokonale. Ale v kultúrnej evolúcii dochádza k selekcii rôznych náboženstiev podľa toho, do akej miery sú schopné posväcovať oporné piliere spoločenskej súdržnosti: ľudský život, súkromné vlastníctvo, rodinu, pravdovravnosť, ochotu riskovať, dodržiavanie podstupených záväzkov, manželstvo a podobne. Asi nie je náhoda, že kresťanstvo v tejto selekcii normatívnych systémov dosiahlo štatút najrozšírenejšieho náboženstva. Pointa však spočíva v tom, že organicky vyrastený, náboženský kontext, z ktorého naša civilizácia vyrastá, sa nedá len tak vymeniť za nejaký ideálny – narysovaný konštruktivistickými intelektuálmi.

Človek, ktorý slepo verí v svoj arbitrárny rozum, často podlieha predstave, že aj rôzne náboženské pravidlá morálky boli vytvorené čisto arbitrárne. Zvlášť, ak prvoplánovo nechápe ich význam. V našom civilizačnom okruhu sa však väčšinou zvyklo za nemorálne vyhlásiť také správanie, ktorého emocionálne, spoločenské, zdravotné, prípadne iné náklady boli vyššie ako emocionálne, spoločenské, či iné prínosy. A to aj vtedy, ak tieto náklady neboli zjavné pri samotnej voľbe, ale až po určitom čase. V tomto smere je zaujímavé, že ľudia, ktorí sa správajú nemorálne si skryté náklady svojich činov aspoň podvedome uvedomujú. Preto sa snažia zmenou pozitívnych zákonov štátu povýšiť svoju nemorálnosť na normu a následne prenášajú negatívne náklady svojich nemorálnych konaní na celú spoločnosť. Aj z tohto dôvodu možno považovať za veľmi ťažko zlučiteľné, ak niekto o sebe tvrdí, že je liberálom v zmysle slobodného trhu a minimálneho štátu a súčasne liberálom v kultúrno-etických otázkach. Sociálny liberalizmus totiž vytvára individuálne náklady, ktoré majú ich pôvodcovia tendenciu prenášať na celú spoločnosť. Čiže „účet za hriech“ má preplácať štát a to je v príkrom rozpore s ideou minimálneho štátu.

Zaujímavé je, že sociálni liberáli sami seba považujú za chytrejších, než sú (podľa nich „zadubení“) konzervatívni tradicionalisti. Ale kto disponuje širšou základňou pre adekvátne rozhodnutie: Ľavicový liberál, ktorý sa rozhoduje len na základe arbitrárneho rozumu a intuitívne zdroje poznania programovo ignoruje alebo nimi priamo pohŕda? Alebo konzervatívec, ktorý sa popri racionálnom rozboře situácie navyše aj poradí s „duchmi svojich mŕtvych predkov“?! Sociálny liberál je odkázaný výlučne na svoj vlastný mozog, ale za konzervatívca rozmýšľajú okrem toho navyše tisíce mozgov, ktorých skúsenosti sú zhmotnené v intuitívnych zdrojoch poznania ako je náboženská morálka, tradícia, predsudok, prezumpcia, konvencia, ľudová slovesnosť atď

Ak sa teda vrátíme k prebiehajúcim kultúrno-etickým sporom medzi Cirkvou, konzervatívami a sociálnymi liberálmi, čo uvidíme? Na jednej strane je stará, múdra a svetaskúsená dáma, ktorá v priebehu tisícročí zažila všetko a má preto solídne skúsenosti s ľudskou prirodzenosťou. A na strane druhej je zbierka bláznivých sociálnych inžinierov, ktorí si myslia, že svet začal fungovať včera a arogantne zamýšľajú prekresliť moderného človeka. Teda žiadni talibanskí ideológovia proti pokrokovým a osvieteným vedátorom. Ani súboj dvoch rovnako zvrhých ideológií. Je to súboj zdravého rozumu s naivným konštruktivistickým racionalizmom, ktorý je len iným názvom pre šialenstvo.

⁹ Pavlík, J.; Teorie mravních citu a geneze pravidel spravedlnosti; tamtiež, s. 447 až 448 (Na tomto mieste však treba zdôrazniť, že Pavlík vymedzuje pojem „spontaneity“ na základe Hayekovej teórie spontánnych poriadkov veľmi striktné a pravdepodobne by sa bránil akémukoľvek voľnejšiemu využívaniu tohto pojmu, viď. jeho častá kritika jeho používania u V. Klaua...)

LITERATÚRA

Benson, B; The Enterprise of Law: Justice Without the State; Pacific Research Institute for Public Policy, San Francisco 1990

Hayek, F. A.; Osudná domýšlivost; Sociologické nakladatelství; Praha 1995.

Chesterton; G. K.; Ortodoxie; Academia, Praha 2000; s. 14 až 24

Leoni, B.; Právo a svoboda; Liberální institut; Praha 2007, s. 64 a 153.

Ratzinger, J; Európa: Jej základy v súčasnosti a budúcnosti; Spolok Sv. Vojtecha, Trnava 2005; s. 89 až 90

Smith, A; Teorie mravních citu; Liberální institut, Praha 2005; s. 363.